

מניעה והדברה של חדקונית הדקל האדומה

(*Rhynchophorus ferrugineus*) בעצי דקל בנוי, קיץ 2017

שמעון ביטון, מנהל תחום הגנת הצומח; אביגיל הלר, מנהלת תחום הנדסת הצומח וגנים בוטניים - שה"מ, משרד החקלאות ופיתוח הכפר
* תודה ליעל הזה מהשירותים להגנת הצומח על עזרתה בגיבוש בחומר

חדקונית הדקל האדומה פוגעת במינים רבים של דקלים בסביבה העירונית והכפרית. ככל הידוע לנו התמר הקנרי (*Phoenix canariensis*) והתמר המצוי הם המינים הפגיעים ביותר, ולכן עיקר פעולות ההדברה מכוונות למינים אלו.
בתמר קנרי החדקונית תוקפת דרך הלולב בעוד שבתמר מצוי היא חודרת בחלקים התחתונים של העץ: במקום חיבור החוטרים, פצעים הגזע וכולי.
הדברה של תמר מצוי בנוי שונה מזו המתקיימים במטעים של מין זה למאכל. בכל מקרה במידה ואוספים פירות יש להקפיד על מתן התכשיר וימי המתנה מגדיד על פי הוראות התוית..
לעצי דקל רבים נזק גם על ידי קרנפית התמר (*Oryctes agamemnon*) הפוצעת את הגזע. לעתים מבחינים בשני המזיקים הללו בעץ אחד, ולעתים - רק במזיק אחד.
להלן צילומי החיפושיות לשם זיהוי.

חדקונית הדקל האדומה
(הזחל חסר רגליים)

קרנפית התמר
(זחל בעל רגליים)

ההתמודדות עם החדקונית מבוססת על טיפולי מניעה והדברה שונים לתמר קנרי ולתמר מצוי. למיני דקלים נוספים לא קיים רישוי להדברה כימית. דפון זה נותן המלצות על סמך בדיקות מבוססות שנעשו לאורך זמן ובמספר ניסויים. תכשירים נוספים נמצאים בעיצומם של ניסויים לבדיקת יעילותם ובטיחותם. לכן יש להתעדכן מעת לעת בהמלצות ולעייין היטב בתוויות התכשירים לפני השימוש (ריכוז ונפח תרסיס).

להלן פירוט הטיפולים ואופן יישומם: תמר קנרי

1. איפון 25- גרם לעץ בנפח תרסיס של עד 25 ליטר לעץ או 0.2% בנפח תרסיס שמעל 25 ליטר לעץ. לפני היישום, יש לקבוע את נפח היישום על עץ אחד בגודל דומה על ידי הגמעת מים נקיים לאזור הלולב בשלוש נקודות. יש להגיע להספגה או להגיע לנגירה. את התכשיר יש להגמיע לאזור הלולב בשלוש נקודות.
2. טוטם – 0.2% . יש להגמיע טוטם בכתר הדקל הקנרי (15-10 ליטר לכתר). יש לטפל כל שלושה חודשים.
3. מוספילן לריסוס – 0.2% (200 סמ"ק ל- 100 ליטר מים) 15 ליטר לעץ. הטיפול יינתן אחת לשישה חודשים לכותרת הדקל בשלוש נקודות, במרחק שווה ביניהן, קרוב ככל האפשר ללולבים. הקפד שלא יהיה נגר של התרסיס על הגזע.
4. סימבוש 10 – רסס בריכוז של 0.1% בנפח תרסיס של 10 ליטר לעץ.
5. פרוקליים – התכשיר הוצא משימוש בשל היותו טוקסי לרקמות הדקל
6. קוהינור 350 – 0.2% בשילוב סימבוש 0.3%. יש ליישם בהגמעת כתר בנפח 15- 20 ליטר לעץ.
7. קונפידור 350 גרם לליטר. 0.12% נפח תרסיס 15 ליטר בזילוף לאזור הלולב.
8. קרטה מקס – 0.3% בנפח תרסיס של 20-15 ליטר. ניתן לשלב קרטה מקס 0.3% עם קוהינור 0.2%

בעצי תמר מצוי (*Phoenix dactylifera*), ישנו רישוי לשני חומרים בלבד:

1. טוטם – 0.2% . יש לטפל כל שלושה חודשים. בתמר מצוי יש לרסס סביב החוטרים עד נגירה. יש להגיע להרטבה מלאה. עד 14 יום לפני גדיד.
2. קונפידור ת"ר - 10 סמ"ק הגמעה פעם בחודש במשך 3 חודשים עוקבים עד 30 יום לפני גדיד.
3. כותרת של עצי תמר מצוי, הנפגעים מחדקונית או מקרנפית התמר, עלולה להישבר ולצנוח ללא סימנים מקדימים המעידים על פגיעת המזיקים הללו. בתמר הקנרי נגיעות החדקונית מתבטאת לרוב בהתייבשות הכפות ללא קריסת העץ או קדקודו (אם כי היו מקרים בודדים של קריסת קדקוד).

הזרקות גזע נבחנות כעת מחדש בעצי דקל מסוגים וממינים שונים. לכשתתייב הבדיקה ותתפרסמה המלצות מעודכנות באתר שה"מ, משרד החקלאות ופיתוח הכפר.
יש להתעדכן באתר השירותים להגנת הצומח ולביקורת; לעיין בתוויות התכשירים הרשומים בדפון לפני השימוש ולפעול בהתאם (שכן לעתים חל שינוי ברישוי החומרים).

יש להקפיד על כך שאת הטיפול יבצע אדם המיומן בעבודה עם חומרי הדברה. בעצים הגבוהים מ-4 מטרים, שבהם ניתן טיפול לכותרת העץ, מומלץ לפנות למדבירים המצוידים במוט טלסקופי המאפשר טיפול בטוח ויעיל לקדקודי הדקלים. להבטחת יעילות ההדברה חשוב להקפיד על חלוקת החומר בין שלושה מקומות לפחות באזור הקדקוד. בעצי תמר מצוי בעלי חוטרם יש לרסס את החוטרם עד כדי הרטבה מלאה ונגירה, באותם המינונים. ניתן חוטרם ייעשה רק אם הפעולה הזו הכרחית ובעונת החורף בלבד.

גיזום

יש להימנע ככל האפשר מגיזום כפות או מניתוק חוטרם מעצי דקל. החדקוניות נמשכות לעצים גזומים. אם נדרש גיזום, מיד לאחר ביצוע יש לטפל בתכשירים שהוזכרו באחת האפשרויות שלעיל, וכן למרוח את החתכים במשחת גיזום. במקרה שגוזמים כפות תמר, מומלץ לעשות זאת בחודשים דצמבר-פברואר. גיזום כפות בכל מועד אחר דורש מיד לאחר מכן ריסוס על פצעי הגיזום בתכשירים שהוזכרו באחת מהאפשרויות שלעיל. אם מסירים חוטרם, יש לרסס באותם המינונים את האזור שממנו הם הוסרו ולמרוח משחת גיזום.

הצבת מלכודות אינן מהוות תחליף לטיפול בתכשירי הדברה. מטרתן ללכוד את הפרטים הבוגרים הנפוצים למרחקים ולשמש להערכת צפיפות האוכלוסייה של החדקונית בסביבה. בהצבת מלכודות בסביבת הדקלים יש לשמור על מרחק של 25 מטר מהעץ. אם נדרש להציב את המלכודות בסמוך לעץ, יש לטפל בו על פי המומלץ לעיל. את המלכודות יש להציב על פני הקרקע ובצל. בשדרה או בגנים ציבוריים שבהם יש ריכוזי דקלים, יוצבו המלכודות במרחק של 25 מטר זו מזו. את המלכודות יש לתחזק ולוודא כי היא מכילה את כל החומר הפעילים: נדיפית פרומון, בקבוק עם אתיל אצטט ומים - כ-2 ליטרים עם 15% מולסה. ניתן להוסיף למים גם חומר צמחי כמו פירות תמרים. יש להוסיף מים בהתאם להתייבשות התערובת. את תערובת המים והמולסה יש להחליף מדי כחודש, בעוד שאת הפרומון והאתיל אצטט יש להחליף מדי כחודשיים, עם התנדפות החומר.

בראייה מרחבית, חיוני לבצע את הטיפולים במקביל, כלומר בשטחים הציבוריים וב-בזמן בשטחים פרטיים, במטרה למנוע מעבר של חיפושיות משטחים שאינם מטופלים לכאלה שטופלו, מה שעלול ליצור נגיעות חוזרת. הצלחת ממשק ההדברה של החדקונית במרחב תלויה בהקטנת אוכלוסיית החיפושיות המעופפות.

דרכי טיפול ותכשירים מקבוצות אחרות, הנחשבים יעילים לסביבה, כמו נמטודות, פטריות טפיליות ועוד, נבחנים בימים אלה וטרם גובשו המלצות בנושא.

טיפול בדקלים מתים כתוצאה מפגיעת חדקונית הדקל האדומה - מטפלים בקדקוד הדקל באחד מהטיפולים שהומלצו לטיפול בדקלים חיים, כמתואר לעיל. לאחר מכן גוזמים את כפות הדקל, עוטפים את הקדקוד ביריעת פלסטיק ומהדקים בחוט לגזע, כדי למנוע מעבר של חיפושיות בוגרות המגיחות מהכותרות המתייבשות אל עצים אחרים. לאחר שבוע כורתים את העץ, מפנים אותו אל אתרי פסולת מוסדרים, גורסים אותו במרסקת גזם או שורפים אותו (יש לקבל אישור לשרפה במחוזות משרד החקלאות ולפעול בהתאם להנחיות).

במקרה שכורתים את העץ המת או גורסים אותו ויוצרים רסק עץ, יש לרסס את העץ או את הרסק בקרטה מקס 0.3% + קוהינור 0.2%. לאחר מכן יש לפנותו לאתרי פסולת מוסדרים. הכפות הגזומות תטופלנה בדומה לרסק העץ או שתישרפנה (כאמור, יש לקבל אישור לשרפה במחוזות משרד החקלאות ולפעול בהתאם להנחיות).

נטיעת מיני תמר (Phoenix spp.)

תמר קנרי - מומלץ להפסיק את נטיעתו למשך כמה שנים, עד שניווכח בפחיתה משמעותית בנגיעות של החדקונית בו.

תמר מצוי - מכיוון שכבר נראו בארץ עצים שנוגעו, ומשום שיש חשש לכך שעצים חדשים שיישתלו עלולים להיות מאוכלסים במזיק ולהיפגע - יש לפעול להפחתת נטיעת מין זה ולהעדיף חלופות מתאימות, במיוחד באתרים קולטי קהל, במוסדות חינוך, באיי תנועה הסמוכים ביותר לצירי תנועה עמוסים ובקרבת הולכי רגל.

הנוטע דקלים למיניהם יידרש לטיפול מניעה כמתואר לעיל.

העתקת דקלים - דקלים מועתקים עלולים להיות מאוכלסים בחדקונית. מומלץ לטפל בעצים המועתקים לפני נטיעתם, כמתואר לעיל. מובן שיש להמשיך ולתת טיפולי מניעה לדקלים במקומם החדש.

בעת רכישת מיני דקלים שונים ממשלה יש לקבל התחייבות מהשתלן שהעצים מטופלים בתכשירי הדברה מומלצים, למניעת אכלוסם בחדקונית.

כריתת עץ תמר מחויבת ברישיון כריתה. לקבלת רישיון כזה יש לפנות לפקיד היערות האזורי בק"ל או ברשות המקומית. המען לפניית לפקידי היערות מופיע באינטרנט באתר יחידת פקיד היערות של משרד החקלאות: www.moag.gov.il/trees; או בטלפון: 03-9484816.

כל העצות הכלולות במסמך זה הן בגדר המלצה בלבד.